

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОБРАЗУ ПЕДАГОГА ПРОТЯГОМ СТОЛІТЬ

Прус Н.О.

Харківський національний економічний університет

Досліджено динаміку формування образу педагога протягом століть. На підставі аналізу творчої спадщини великих педагогів та філософів встановлено, що проблема формування іміджу вчителя займала дуже важливе місце в процесі становлення та розвитку педагогічної науки. З'ясовано, що до вчителя-вихователя завжди висувалися високі вимоги. Встановлено основні етапи трансформацій суспільних уявлень щодо образу ідеального вчителя від Давньої Греції до сучасної епохи. Зроблено висновок, що основними характеристиками справжнього ідеального педагога протягом століть залишилися такі компоненти іміджу як висока моральність, власний приклад, професіоналізм.

Ключові слова: формування, образ педагога, імідж вчителя, компоненти іміджу, висока моральність, власний приклад, професіоналізм.

Постановка проблеми. Займаючи одне з провідних місць серед цінностей життя, освіта також зазнає багато змін, зростає увага до професійної діяльності педагога. Саме тому проблеми професійного іміджу починають цікавити й педагогічну науку. З'являється новий напрямок педагогіки – педагогічна іміджелогія, яка починає розробляти та використовувати теорію та практику формування іміджу педагогічних працівників, педагогічних закладів, іміджу Вузу, іміджу самої системи освіти. Педагогічна іміджелогія має на меті розробити теоретичні підходи до вивчення іміджу вчителя, педагога, дослідити залежність успішного формування професійного іміджу від певних педагогічних умов. Бо, як зазначає С.Д. Якушева: «Імідж сьогодні є важливим аргументом для прийняття багатьох соціальних рішень. ...Володіння механізмом іміджу важливо, перед усім, для людей публічних професій: політиків, журналістів, телеведучих, але головним чином педагогам, оскільки заняття (лекція, урок) є джерелом інформації, постачальником культурних кодів, а також соціалізацією особистості як викладача, так і того, хто навчається» [22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині ХХ століття педагогічна наука приділяє все більше уваги постаті вчителя в навчально-виховному процесі. Проводяться спеціальні дослідження та розроблюються нові підходи щодо формування індивідуального стилю педагога. У зв'язку із загальною переорієнтацією освіти професійний імідж педагога починає набувати неабиякої значущості, а педагогічна іміджелогія дозволяє по новому подивитися на навчання у вищих учбових закладах. Отже, проблема професійної готовності вчителя стає предметом наукових розвідок багатьох дослідників: А. Капської, Н. Кузьміної, А. Ліненко, О. Мороза, О. Пехоти, С. Сисоевої, А. Троцько. Поняття «іміджу», «професійного іміджу» та його формування привертає увагу таких науковців як О. Калюжний, В. Шепель, В. Горчакова, А. Панасюк. Все більшої актуальності набуває саме питання професійного іміджу педагога. Його дослідженням займаються О. Заболотська, О. Цокур, Л. Донська, В. Ісаченко, Л. Колесникова, О. Чебикін, О. Красношлікова, В. Черепанова, Л. Жарикова, П. Фролов.

Мета статті. Головна мета цієї роботи дослідити формування образу педагога від давніх часів до сучасного періоду, виділити основні незмінні

характеристики його іміджу та з'ясувати місце становлення образу вчителя в процесі розвитку педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. Поняття іміджу педагога стає предметом спеціального дослідження тільки в ХХ столітті. Але вже на ранніх етапах усвідомлення сутності професії вчителя та її суспільної значущості, образу педагога, його цілям, навичкам й особистісним характеристикам приділяється велика увага. На засадах цих параметрів, проаналізувавши літературу, присвячену питанню становлення вчителя, ми можемо виділити динаміку розвитку образу педагога та його основних складових протягом століть.

Так, в період розквіту Давньогрецької держави вчитель мав служити істині, добру, красі, бути прекрасним оратором, вміти вести бесіди та вчити інших бути цікавими співрозмовниками. Отже, постать тогочасного педагога включала в себе такі компоненти, як інтелект, дотепність, артистизм, організаторські якості. На думку Платона, педагог є «другим батьком» дитини, яка народжується двічі: перший раз фізично, другий – духовно, і біля духовної колицки дитини часто стоїть її наставник – учитель. Тому для Платона на перший план в образі вчителя виходить моральність, адже педагог має бути здатним передати дитині такі цінності як почуття віри, надії, любові, глибокої поваги до своєї країни [12, с. 76].

В стародавньому Римі метою навчання була підготовка дитини до суспільної, військової й господарської діяльності, а найважливішим завданням виховання – підготувати римського громадянина, що здатен пожертвувати всім заради своєї держави та свого роду. Тож змінилися й очікування щодо постаті вихователя. Так, Цицерон в своїх педагогічно-філософських трактатах стверджував, що ідеальний ритор-філософ – це всебічно розвинута людина, яка має динамічний розум, а основними характеристиками вихователя повинні буди доброта та турботливість до [20, с. 430]. Римський філософ Сенека звертає увагу на необхідність проявляти емпатію. На його думку, своїм прикладом вихователі повинні навчати добру, приязності та турботливості, а стосунки між вихователем та вихованцем треба будувати на основі доброти, людяності, милосердя та прихильності. Він наголошував на тому, що до людини будуть ставитися так, як вона сама ставиться до інших [16, с. 54, 351]. Давньоримський теоретик ритор-

ського мистецтва та педагог Квінтіліан також висував високі вимоги до постаті вчителя. Філософ вважав, що вихователь повинен бути високоморальною, освіченою, витриманою людиною, яка добре знає та любить дітей [5, с. 151]. Так, стає очевидним, що в стародавньому світі основною складовою образу вчителя був його внутрішній світ: моральність, вихованість.

З виникненням християнських общин у римському суспільстві мета, завдання та зміст виховання набувають нового значення. На перший план виходить турбота про духовне благо особистості, про виховання культури релігійного почуття. Богослов та філософ Климент Олександрійський в своїй книзі «Педагог» зазначає, що саме вчитель повинен вести вихованців по шляху добра до пізнання істини, спонукати молодь творити добро та боротися зі злом. Філософ вважав, що приклад життя педагога – це зразок для наслідування [5, с. 151-157]. Філософи Візантійської імперії перенесли спадок педагогічної думки греко-римського періоду в нову епоху та продовжили наукову та вчительську діяльність. Вважаючи Біблію головним джерелом знань, Іоан Златоуст також звертав увагу на важливість постаті педагога в освітньому процесі. На його думку, наставник повинен доступно розкривати зміст навчального матеріалу, відмовитися від примусу та тиску на вихованців [5, с. 174-184].

До питань особистості вчителя зверталися й в епоху середньовіччя. В цей період образ вчителя набуває дещо іншого змісту, бо подається крізь призму розуміння церквою його ролі. Схоластика, мета якої примирити віру й розум, релігію й науку, була визначальною у всьому навчально-виховному процесі. Отже, педагог постає суворим та досить жорстоким, він не цурається покарань за погані успіхи, порушення дисципліни й церковних інструкцій [5, с. 215-219].

Аналіз педагогічних ідей Київської Русі показує, що після прийняття християнства починається період розвитку освіти і шкільництва, а образ педагога поступово набуває особливої значущості. Так, у контексті дослідження викликає інтерес постать Ярослава Мудрого, який наставляв учителів вчити та любити всіх дітей однаково, бути благочестивим, розсудливим, смиреним, мудрим та лагідним, в усьому взірцем добрих справ [19, с. 481-486]. Вищим досягненням педагогічної думки Київської Русі є «Повчання дітям» Володимира Мономаха, в якому обґрунтовано необхідність переходу від релігійно-аскетичного виховання до виховання, пов'язаного з практичними потребами людини. В своєму творі Мономах наголошує на тому, що дитину треба виховувати добрими справами, та звертає увагу на важливість прикладу старших. Отже, основною ознакою образу вихователя було визначення вихователя як приклада для наслідування [6]. Як бачимо, в освітній системі Київської Русі основне місце займають цілі, завдання та методи педагогіки, а безпосередньо образ учителя відходить на другий план.

Дещо інші погляди на особистість вчителя знаходимо у гуманістів, які різко критикували всю середньовічну схоластичну систему освіти. Провідне місце вони відводили моральному вихованню, а його найважливішими засобами вважа-

ли релігію. Значний вклад у формування іміджу сучасного педагога було зроблено Е. Роттердамським, який в своїй праці «Жорстокі вчителі» наголошував на тому, що перший крок на шляху до освіти – це повага та симпатія до вчителя, що вчитель своїми прийомами не повинен відбити у дитини бажання вчитися, а, навпаки, повинен прищеплювати любов до навчання, до науки. Філософ звертав увагу на те, що дитина зможе полюбити свого наставника, якщо відчуватиме любов до навчання, до освіти [15, с. 127].

В епоху Ренесансу формується новий погляд на світ і людину, середньовічний аскетизм витісняється ідеями гуманізму. На перший план в системі поглядів філософів даної течії виходить життєрадісна, сильна духом та тілом людина. Ідеї гуманізму проникають і в тогочасну педагогіку, яку ще називають гуманістичною педагогікою. Так, французький вчений, письменник-гуманіст Франсуа Рабле у своєму романі «Гаргантюа і Пантарюель» різко висміяв методи середньовічної школи. Філософ вважав, що навчально-виховний процес гуманістичної педагогіки повинен сприяти багатосторонньому розвитку творчої, мислячої та активної дитини. Тому образ педагога-гуманіста не допускав ніякого авторитаризму, примусу та виховання через тілесні покарання. Інший французький вчений Мішель Монтень звертав увагу більше на моральні якості вчителя, а не на його знання. На його думку, вчитель повинен виховувати «не стільки настановами і словами, скільки» особистим прикладом. Основною складовою образу вчителя для Монтеня був внутрішній світ, а найважливішими моральними якостями – доброчесність, справедливість, повага, дружне й уважне ставлення до особистості свого вихованця [10, с. 135].

Ідеї педагогіки Відродження були певною мірою використані й розвинені далі Я.А. Коменським у Чехії, Дж. Локком в Англії, Ж.-Ж. Руссо у Франції. У педагогічній системі видатного педагога-новатора Яна Коменського вчитель є однією з ключових фігур педагогічного процесу. У своїй книзі «Про вигнання з шкіль відсталості» він зазначав, що хорошим учителем є той, хто намагається не тільки вважатися, але і бути таким, тобто вчителем, а не однією лише личиною вчителя. Коменський писав, що «не можна доручати справу виховання жодній неосвіченій людині, а тим більше людині не певній у моральному відношенні, чиє благочестя і совість сумнівні» [8, с. 152]. На його думку педагог повинен бути гуманним та доброзичливим, він повинен постійно надавати дітям свою допомогу, завжди підтримувати та прищеплювати любов до інших. «Той, хто присвятив себе вихованню юнацтва, повинен вміти переносити труднощі і систематично виховувати любов до своєї професії, бути вчителем і залишатися ним не заради грошей, а постійно пам'ятати, «що йому доручена прекрасна посада, вище за яку нічого не може бути під сонцем» [8, с. 154]. Отже, підводячи підсумок всіх ідей педагога-гуманіста щодо постаті педагога у навчально-виховному процесі, можна зробити висновок, що він ставить досить високі вимоги до вчителів та чітко формує якості, які повинен мати педагог. На його думку вчитель, насамперед, повинен бути чесним, наполегливим, працьовитим, релігійним, повинен любити дітей

та ставитися до них з повагою, добротою, бути не тільки керівником, але й другом, справжнім прикладом для наслідування. Філософ ставить перед учителем триєдине завдання: вчитель повинен знати, чому навчати, вчитель повинен вміти та хотіти навчати [6].

Епоха Просвітництва – це час інтенсивних пошуків та вирішення багатьох педагогічних проблем. В цей період освіту починають вважати основою процвітання держави, а виховання – важливою рушійною силою досягнення рівності й свободи, все більше конкретизують вимоги до педагога-вихователя. Так, англійський філософ та просвітитель, автор концепції виховання джентльмена Джон Локк акцентував увагу на здатності педагога виховати вільну особистість, не зазіхаючи на її свободу. Він наголошував на тому, що сам вчитель повинен бути джентльменом. Прогресивне вчення Локка вплинуло на французького мислителя Ж.-Ж. Руссо. В своїй книзі «Еміль, або про виховання» він обґрунтував ідеал природо відповідного виховання. Головним, на його думку, було вміння наставника давати дитині можливість відчувати себе господарем середовища та вчити самостійно шукати істину [7, с. 26]. Ще один представник французького Просвітництва Д. Дідро також різко критикував існуючу систему освіти, радив уважно ставитися до підбору вчителів, навіть оголошувати конкурс, вимагав кращого матеріального забезпечення педагогів. На його думку, вчитель повинен бути добрим, турботливим, а, саме головне, він повинен глибоко знати свій предмет [3, с. 98].

Не оминають реформи освітньої системи й терена України. В період національного відродження гуманістичні ідеї починають набувати особливого змісту та досить міцно укорінитися в системі освіти начально-виховних закладів країни. Видатні педагоги-мислителі вірили у велику силу виховання, їх прогресивні погляди займають значне місце в становленні прогресивної педагогічної думки України. Важливу роль у розвитку вітчизняної освіти відіграв теоретик та педагог Феофан Прокопович. Будучи священиком, ця людина стає прихильником передових педагогічних ідей Просвітництва Західної Європи та невтомно бореться за поширення народної освіти. У своєму творі «О ритирическом искусстве» Ф. Прокопович висловив дуже цінні думки щодо постаті педагога в навчальному процесі. До визначних ознак образу вчителя він відносив ораторський хист, здатність викликати емоційну відповідь на викладання матеріалів різних дисциплін [13].

Відомий український педагог, поет, мандрівний філософ, представник етико-гуманістичного напрямку вітчизняного просвітництва Григорій Сковорода закликав виховувати молодь на засадах любові та гуманізму. Він високо цінував справу вчителя, але й висував високі вимоги до нього. Серед основних рис педагога Сковорода виділяв любов і повагу до особистості учня, гідність, безкомпромісність, чесність, служіння добру. Безмежна любов до вихованців в нього поєднувалась з великою вимогливістю до них [1, с. 52-58]. Вчений-педагог О.В. Духнович також висував до вчителів високі вимоги, називаючи їх «просветителями народа». На його думку, вчи-

тель повинен мати справжнє покликання до професії, добре знати свій предмет, бути високоморальним, уміти працювати з дітьми, не повинен замикатися у рамках своєї професії, а поширювати знання серед усього народу [6].

В період переходу від феодальних до капіталістичних відносин відбулися суттєві зміни в економічному, політичному, соціальному та духовному розвитку, що, в свою чергу, сприяло становленню педагогічної науки та формування нового рівня та змісту освіти. Філософи, педагоги-мислителі проголошують ідею невичерпних можливостей людини та неповторності особистості. Послідовник Каменського та Руссо швейцарський педагог-демократ Й. Песталоцці вважав, що вчителем має бути не просто освічена людина, а людина, що, насамперед, щиро любить дітей, що будує навчання і виховання з урахуванням знань про фізичні та психічні особливості учнів. На думку філософа вчитель повинен буди взірцем для дітей, гідним прикладом для наслідування. Тільки такі якості як кмітливість, життєрадісність, моральна чистота здатні завоювати симпатії дітей, їх любов та повагу [11].

У кінці XVIII на початку XIX століть під впливом гуманістичної педагогіки в Німеччині виник філантропічний напрям педагогіки. Представники даної групи, перебуваючи під впливом ідей Локка, Руссо та інших просвітителів, спробували здійснити переворот у педагогіці, розпочавши пошуки шляхів теоретичного обґрунтування і реалізації ідей реальної освіти. Так, прогресивні ідеї Коменського, педагогів-філантропів, Песталоцці суттєво вплинули на формування педагогічних поглядів німецького педагога-демократа А. Дістервега. У «Посібнику до освіти німецьких учителів» він виклав багато важливих для вчителя порад і рекомендацій щодо самоосвіти, вдосконалення своєї спеціальності, систематичного вивчення педагогіки й методики. Дістервег вважав, що вчитель відіграє вирішальну роль у навчально-виховному процесі, і тому повинен бути високоосвіченим, досконало знати свій предмет, постійно працювати над собою. Серед головних якостей вчителя він виділяв дбайливе ставлення до дітей, добросовісність, гуманність, доброту. Отже, вчитель, на думку мислителя, – це бездоганний приклад для інших [4, с. 119].

Один з найавторитетніших педагогів XIX століття, основоположник наукової вітчизняної педагогіки К.Д. Ушинський наголошував на тому, що особа вчителя – це все у справі виховання, тому він повинен бути всебічно підготовленим до вчительської роботи. Народним учителем, на його думку, може бути лише людина близька до народу, що знає народну мову, живе народними інтересами. Учитель повинен бути високоосвіченою людиною з енциклопедичними знаннями, любити свою професію, володіти педагогічним тактом та завжди удосконалювати свою майстерність. Щодо професійного аспекту діяльності, педагогу важливо знати свою справу, чітко уявляти мету педагогічного процесу, мати високу практичну підготовку, володіти методикою навчання й виховання, уміти викладати свої знання визначено і точно, бути не тільки хорошим викладачем, але й умілим вихователем: «... якщо вихователь як за своєю освітою, так і за

характером відповідає високому покликанню педагога, то заклад в його руках може досягти досконалості» [18, с. 33]. Перша жінка-теоретик педагогіки С.Ф. Русова взагалі вважала педагога центральною постаттю в навчально-виховному процесі. Тільки щасливий, не змучений тяжким життям, вільний вчитель зможе стати більш корисним в освітньому процесі. Вона чітко сформулювала вимоги до справжнього вчителя, який повинен бути митцем, носієм правди і науки [6]. Для П. Блонського вчитель також був головною фігурою ідеальної школи. Аналізуючи ставлення підлітків до вчителя, він зрозумів, що учні цінують, перш за все, доброзичливе відношення до них, дружнє ставлення, справжню допомогу, розуміння та знання. «Якщо вчитель поєднає всі ці якості, то він буде користуватися високим авторитетом та неабиякою повагою» [2, с. 511-512].

Вихованню молодого покоління присвятив себе С. Шацький, один із засновників вітчизняної соціальної педагогіки в епоху індустріалізації. Він називає вчителя «організатором дитячого життя» та також висуває до нього високі вимоги. На його думку, вчитель повинен постійно вивчати дітей, уважно ставитися до них, бути чуйним, спостережливим, постійно самовдосконалюватися [21, с. 118].

Початок ХХ століття характеризується великими змінами у суспільно-політичному житті, які впливають на характер розвитку освіти. Починається реформування та націоналізація освіти.

В період побудови соціалізму, епоху науково-технічної революції, збільшення обсягу та джерел інформації змінюються умови засвоєння знань, створюються новітні педагогічні концепції, основу яких становить особистість дитини, її внутрішній світ. В цей час чіткого визначаються вимоги до особистості вчителя та його роль в навчально-виховному процесі. Знання предмета перестає бути основною функцією вчителя. Педагог, насамперед, має знати, як навчати й виховувати, щоб найефективніше реалізувати мету й завдання навчально-виховного процесу. Питання педагогічної майстерності вчителя посідало одне з провідних місць у творчості видатних педагогів. Високо оцінював роль вчителя в суспільстві український педагог-гуманіст Антон Макаренко. Називаючи вчителя «інженером дитячих душ», вчений вважав, що вихователь має мати добру загальноосвітню, професійну і педагогічну підготовку; бути ініціативним, активним, енергійним і життєрадісним, гуманним і чуйним другом, вимогливим до себе й вихованців, вчителі повинні працювати творчо; уміти аналізувати свою роботу і вивчати досвід

роботи колег; мати педагогічний такт; володіти певними акторськими здібностями. Важливе значення для формування іміджу педагога мали поведінка, міміка, тон, зовнішній вигляд. Отже, щоб бути справжнім педагогом та завжди залишатися взірцем для своїх вихованців, треба багато працювати над собою [9, Т. 2, с. 331-335].

Велика заслуга в розробленні педагогічної культури та іміджу вчителя належить видатному педагогові сучасності В.О. Сухомлинському. В його творах «Павлівська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителям», «Розмова з молодим директором школи» чітко вимальовується образ ідеального педагога, який повинен вірити в успішність виховання дітей, бути чуйним, турботливим, розуміти світ дитинства, володіти собою, стримувати збудження й роздратування. Головним у взаєминах педагога й дітей має бути доброзичливість, розумна доброта. Надзвичайно важливе значення в професійному становленні вчителя мають його ідейно-політичні й моральні якості, любов до дітей, наполегливість, вимогливість і педагогічний такт [17].

Висновки і пропозиції. Таким чином аналіз творчої спадщини великих педагогів та філософів дає підстави стверджувати, що проблема формування іміджу вчителя займала дуже важливе місце в процесі становлення та розвитку педагогічної науки. До вчителя завжди висувалися високі вимоги. Адже, до другої половини ХХ століття про свідоме формування іміджу педагога не йшлося, проте нами було встановлено основні етапи трансформації суспільних уявлень щодо образу ідеального вчителя від Давньої Греції до сучасної епохи. На основі аналізу динаміки цих уявлень стає очевидною закономірність між зміною суспільно-економічних формацій, цілей педагогіки та вимогами до ідеального педагога. Втім, незалежно від епохи, незмінними протягом століть залишилися такі компоненти іміджу як висока моральність, власний приклад, професіоналізм. Саме вони стають основними характеристиками справжнього ідеального педагога в його навчальній діяльності. Поступово формується образ-стереотип справжнього вчителя, починають звертати увагу вже й на зовнішній вигляд, поведінку, здатність адаптуватися до нових умов, швидкість в прийнятті рішень. В подальшому дослідженні автор планує дослідити специфіку структурних елементів професійного іміджу викладача, виділити основні етапи його формування та обґрунтувати необхідність створення позитивного образу для успішності професійної діяльності.

Список літератури:

1. Білич Т. А. Світогляд Г. С. Сковороди / Т. А. Білич. – К., 1957. – 112 с.
2. Блонский П. П. Избранные педагогические произведения / П. П. Блонский. – М.: Изд. Академии пед. наук РСФСР, 1961. – 695 с.
3. Дидро Д. Избранные философские произведения / Д. Дидро. – ОГИЗ Гос. изд. полит. л-ры, 1941. – 279 с.
4. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / Дистервег А.; сост. В. А. Ротенберг; общая ред. Е. Н. Медынского. – М.: Учпедгиз, 1956. – 374 с.
5. Зайченко І. В. Історія педагогіки. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки. Начальний посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 624 с.
6. Історія педагогіки: курс лекцій. Навчальний посібник / К., 2004. – 171 с. – Режим доступу: <http://www.infolibrary.com.ua/books-book-69.html>
7. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1987. – 416 с.

8. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори Т. 2. Велика дидактика / Коменський Я. А., Красновський А. А. – К.: Радянська школа, 1940. – 248 с.
9. Макаренко А. С. Сочинение в 8-ми тт. – М.: Педагогика, 1984. – С. 202–204.
10. Монтень М. Опытты: Избранные главы / М. Монтень, Г. А. Косиков. – М.: Правда, 1991. – 656 с.
11. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения [Текст]: в 2-х т. / Песталоцци И. Г.; под ред. В. А. Роттенберг, В. М. Кларина. – М.: Педагогика, 1981. – Т. 1. – 336 с.; Т. 2. – 416 с.
12. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навч. посіб. Для вищих навч. закладів. – К.: Академвидав, 2004. – 456 с.
13. Прокопович Ф. Філософські твори в трьох томах. – Т. 1. Про риторичне мистецтво Різні сентенції / Феофан Прокопович. – К.: «Наукова думка», 1979. – 511 с.
14. Рижанова А. О. Шацький С. Т. – засновник вітчизняної соціальної педагогіки. – Вісник ХДАК. Випуск 31.2010 УДК 37.013.42.
15. Роттердамський Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди [Текст] / Роттердамський Е.; перекл. з латини В. Литвинова, Й. Кобова. – К.: Основи, 1993. – 319 с.
16. Сенека Л. А. Моральні листи до Луція / Сенека. – Пер. з латин. А. Содомори. – К.: Основи, 1999. – 603 с.
17. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1982. – 206 с.
18. Ушинский К. Д. Три элемента школы / К. Д. Ушинский // Проблемы педагогики. – М.: УРАО, 2002. – 592 с.
19. Фіцула М. М. Педагогіка. Загальні засади педагогіки. Теорія освіти і навчання (дидактика). Теорія виховання. Школотзнавство. З історії педагогіки: Навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / М. М. Фіцула. – К.: Вид-во центр «Академія», 2000. – 542 с. – (Альма-матер).
20. Цицерон М. Т. О пределах блага и зла; Парадоксы стоиков / М. Т. Цицерон, Н. А. Федоров, Н. П. Гринцер, Б. М. Никольский. – М.: Издательство РГГУ, 2000. – 474 с.
21. Шацький С. Т. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. Т. 1 / С. Т. Шацкий – М.: Педагогика, 1980. – 304 с.
22. Якушева С. Д. Педагогический имидж современного преподавателя высшей школы [Электронный ресурс] / С. Д. Якушева // «Актуальные проблемы педагогики и психологии» (Часть I): материалы международной заочной научно-практической конференции. (23 ноября 2011 г.) – Новосибирск: Изд. «Сибирская ассоциация консультантов», 2011. – Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/660-2012-01-20-05-56-54>

Прус Н.А.

Харьковский национальный экономический университет

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ОБРАЗА ПЕДАГОГА В ТЕЧЕНИЕ ВЕКОВ

Аннотация

Исследована динамика формирования образа педагога в течение веков. На основе анализа творческого наследия великих педагогов и философов установлено, что проблема формирования имиджа учителя занимала очень важное место в процессе становления и развития педагогической науки. Выяснено, что к учителю всегда предъявлялись высокие требования. Установлены основные этапы трансформаций общественных представлений об образе идеального учителя со времен Древней Греции до современной эпохи. Сделан вывод, что основными характеристиками настоящего идеального педагога в течение веков остались такие компоненты имиджа как высокая моральность, личный пример, профессионализм. **Ключевые слова:** формирование, образ педагога, имидж учителя, компоненты имиджа, высокая моральность, личный пример, профессионализм.

Prus N.O.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

DYNAMICS OF THE IMAGE OF THE TEACHER DURING THE CENTURIES

Summary

It was investigated the dynamics of the formation of the teacher figure for centuries. On bases of the analysis of the creative heritage of the great teachers and philosophers it was established that the problem of formation of the teacher image occupied a very important place in the process of formation and development of pedagogical science. It was found out that high requirements always were demanded in relation to the teacher. It's defined the basic stages of the transformation of social representations of the image of the ideal teacher from the times of Ancient Greece to the modern era. In conclusion, the main characteristics of the real ideal teacher for centuries remained such image components: the high morality, personal example, professionalism.

Keywords: formation, the teacher figure, the teacher image, the image components, high morality, personal example, professionalism.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

Сірант Н.П.

Педагогічний коледж

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті досліджено вплив естетичного виховання засобами природи на розвиток особистості дитини. Розглянуто проблему формування у дітей ціннісного та емоційно-ціннісного ставлення до природи. Досліджено проблеми формування естетичних вражень у процесі ознайомлення з природою.

Ключові слова: естетичне виховання, природа, естетичні смаки, засоби природи, завдання естетичного виховання, любов до природи.

Постановка проблеми. Одним із найцінніших чинників естетичного розвитку особистості дитини є природа. Поруч із природою дитина вчиться бачити її красу, гармонійність, щирість відтінків кожної пори року, вчиться побачене аналізувати, розповідати, відтворювати у малюнках або інших видах своєї творчості. Так навколишній світ впливає на формування емоційної свідомості дитини.

Усе це діти слухають у розповідях педагогів про те, що природа є найдосконалішим та наймогутнішим архітектором прекрасного, у ній черпають натхнення письменники, композитори, живописці у своїх творах.

Дослідженням естетичної цінності природи займається З. Плохій, яка наголошує, що в ієрархії цінностей одне з першорядних місць має посісти естетична цінність природи [2, с. 48-53].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день проблема естетичного виховання, розвитку особистості, формування її естетичної культури є одним з важливих завдань, що стоять перед системою сучасної освіти. Відповідна проблема вивчається в працях вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів (Б. Лихачов, С. Фльоріна, Б. Ананьєв, С. Русова, В. Бажанова, А. Макаренко, В. Сухомлинский, К. Ушинський, В. Шацька та інші.) Про природу як засіб розвитку особистості, цілком закономірним стає таке твердження, що методичні проблеми аспекту роботи зазначаються у дослідженнях багатьох науковців: Н. Глухова, Н. Лисенко, А. Беленька, Н. Кот, Н. Горобаха, З. Плохій, Н. Яришева. Зокрема проблеми формування естетичних вражень у процесі ознайомлення з природою висвітлені у працях О. Половіної, Л. Компанцевої, Е. Нікітіної. Проблема формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного та емоційно-ціннісного ставлення до природи досліджували В. Маршицька, М. Роганова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на доволі ґрунтовне висвітлення естетичного виховання дітей різними педагогами, питання впливу естетичного виховання засобами природи на розвиток особистості дитини залишається відкритим, яке пов'язане з цілісною характеристикою цього феномена, базованою на аналізі різних поглядів на його визначення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідити стан естетичного виховання дітей засобами природи та вміння виокремлювати живописні куточки природи у художніх творах.

Виклад основного матеріалу. Дитина захоплюється багатим життям в природі, любить її красу. І треба впевнено вводити дітей у світ рідної природи. Яскраві радісні переживання, викликані красою природи в дитячі роки, залишають глибокий слід в свідомості, запам'ятовуються, переважно, на все життя і справляють вплив на інтереси та смаки людини.

Завдання естетичного виховання – дати дітям побачити багатогранність, різноманітність форм, барв, звуків у природі, привертати їх увагу на зміни, що відбуваються в ній у різні пори року, навчити любити і розуміти природу, виховувати бажання бути активним учасником створення прекрасного в житті.

Протягом цілого року ми спостерігаємо цікаві явища в природі. Разом з дітьми знаходимо причинний зв'язок цих явищ, зауважуємо їх красу, вчимо придивлятися до оточуючого.

Для того, щоб розвивати у дітях здібність естетичного сприймання, уміння бачити і розуміти явища навколишньої природи, потрібна повсякденна кропітка робота. Пам'ятаючи, що в дітей мислення конкретне, педагог повинен вчити їх бачити красу в найближчому оточенні.

Ми прищеплюємо любов до природи, вчимо розуміти її красу в таку порівняно небагату на барви пору року, як зима. А весна, літо, осінь говорять самі за себе: природа буває у всій своїй красі, в ній все красиве. І небо, і земля – все дихає, квітне тисячами ароматів і барв. Взимку природа скута, холодна. Око стомлюється від одноманітності снігового покриву або чорних і сірих тонів.

Проте це тільки на перший погляд. Зима приносить дітям і дорослим нові естетичні радощі. У ній дуже багато своєрідної принадності і краси, треба тільки самому бачити її і навчати цього інших.

Випав сніг, він білий, холодний. Ці слова дуже мало говорять дитині про його різні властивості. І педагог має звернути увагу своїх вихованців на те, що сніг не завжди однаковий: то він дрібний-дрібний, пухкий, то розсипчастий, наче крупа, то раптом у веселому хороводі затанцювали сніжинки і почали падати кусочками білої вати. Граючись із снігом діти навчилися визначати його якості: то він липкий, з нього можна добре ліпити, робити споруди, то він розсипається або вкрився зверху скоринкою. Зимового сонячного дня, вийшовши на прогулянку, діти бачать, як яскраво блищить сніг під сонячним промінням, навіть очам боляче. Обговорюється з дітьми, що такий сніг – яскравий, блискучий, іскристий, він рипить під ногами.